

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ КОРХОНАЛАРИДА СИФАТ МЕНЕЖМЕНТ ТИЗИМИНИ САМАРАДОРЛИГИНИ МОНИТОРИНГ ҚИЛИШ

Хакимов Дилмурод Валижон ўғли

Тошкент давлат аграр университети “Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини стандартлаштириш ва сертификатлаштириш” кафедраси доценти (PhD).

Абдурахманов Обиджон Хамидович

Тошкент давлат аграр университети “Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини стандартлаштириш ва сертификатлаштириш” кафедраси катта ўқитувчиси.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15284231>

Аннотация. Ушбу мақолада ишлаб чиқариш корхоналарида сифат менежмент тизими шакллантириш, жорий қилиш ва бошқаришнинг самарадорлигини оширишни таъминлаш билан боғлиқ илмий тушунча, фразалар ва олинган илмий-тадқиқот натижалари таҳлил қилинган ва самарадорлигини баҳолаш бўйича тавсиялар ишлаб чиқилган. Сифат менежменти тизими ишлаб чиқариш корхоналарнинг кўп йиллик тажрибасини умумлаштирувчи ва корхоналарни маълум сифат амалиётларини шакллантиришга мажбурловчи барча ижобий жаҳон амалиётларини ўзлаштирган ва барча сифат тушунчаларини ўз фалсафасига бирлаштирган тизимдир. Ишлаб чиқариш корхоналарида сифат менежмент тизимининг самарадорлигини мониторинг қилиш корхона фаолиятининг муҳим қисми ҳисобланади. Бу жараён сифатни назорат қилиш, ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш ва маҳсулот ёки хизматлар сифатига тааллуқли хавфларни минималлаштириш учун асос бўлади.

Калим сўзлар: самарадорлик, натижавийлик, рақобат, сифат, менежмент, халқаро стандарт, тизим, бошқарув ва бошқалар.

MONITORING THE EFFECTIVENESS OF THE QUALITY MANAGEMENT SYSTEM IN MANUFACTURING ENTERPRISES

Abstract. This article analyzes the scientific concepts, phrases and research results related to ensuring the effectiveness of the formation, implementation and management of the quality management system in manufacturing enterprises, and develops recommendations for assessing effectiveness. The quality management system is a system that summarizes the many years of experience of manufacturing enterprises and has absorbed all the positive world practices that force enterprises to form certain quality practices, and has integrated all the concepts of quality into its philosophy. Monitoring the effectiveness of the quality management system in manufacturing enterprises is an important part of the enterprise's activities. This process is the basis for quality control, increasing production efficiency and minimizing risks related to the quality of products or services.

Keywords: efficiency, effectiveness, competition, quality, management, international standard, system, governance, etc.

МОНИТОРИНГ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА НА ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Аннотация. В статье анализируются научные понятия, формулировки и результаты исследований, связанные с обеспечением эффективности формирования, внедрения и управления системой менеджмента качества на производственных предприятиях, а также разрабатываются рекомендации по оценке эффективности.

Система менеджмента качества – это система, которая обобщает многолетний опыт производственных предприятий, усваивает все положительные мировые практики и интегрирует в свою философию все концепции качества, заставляя предприятия формировать определенные практики в области качества. Мониторинг результативности системы менеджмента качества на производственных предприятиях является важной частью деятельности предприятия. Этот процесс является основой контроля качества, повышения эффективности производства и минимизации рисков, связанных с качеством продукции или услуг.

Ключевые слова: эффективность, результативность, конкуренция, качество, управление, международный стандарт, система, менеджмент и т. д.

Кириш

Жаҳонда рақобатининг кескинлашиши, Ўзбекистон Республикасининг Жаҳон савдо ташкилотига қўшилишининг яқин истиқболлари ва бозор муносабатларини интенсивлаштириш шароитида маҳаллий ишлаб чиқариш корхоналари маҳсулотларнинг сифати ва ҳавфсизлигини таъминлаш, ишлаб чиқариш ва бошқарув жараёнларини такомиллаштириш, фаолият бошқарув жараёнларини илмий асосда ташкил этишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бундай илмий асос корхоналар бошқарув фаолиятининг сифатини доимий такомиллаштириш орқали ютуқларига эришишга қаратилган янги ривожланиш стратегиясини ишлаб чиқариш заруратини оширади. Шу жиҳатдан, халқаро стандартлар талабларига жавоб берадиган сифат бошқарув тизимларини шакллантириш ва жорий этиш муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади. Бундай бошқарув тизимини бир вақтнинг ўзида ишлаб чиқариш-техник, ижтимоий-иқтисодий ва ташкилий-иқтисодий муаммоларни ягона асосда таҳлил этиш ва ташкилот бошқарув жараёнларини илмий асосда модернизация этишга имкон беради.

Бошқарувни модернизация қилиш муаммосини самарали ҳал қилиш учун корхонанинг ишлаб чиқариш тизимининг юқори бўғини амалдаги сифат бошқаруви

тизимнинг стратегик имкониятларини мониторинг қилиш ва баҳолаш учун самарали воситага эга бўлиши керак. Корхонанинг сифат бошқарув тизими доирасидаги фаолият самарадорлигини баҳолаш, юқори сифатли бошқарув қарорларини қабул қилиш ва амалга ошириш учун таҳлил натижалари бўйича комплекс методологияни ишлаб чиқиш зарурати тадқиқотнинг долзарблигини белгилайди.

Республикада иқтисодий ислохотлар натижасида рақобатнинг кучайиши ва мураккаблашиши, шунингдек, атроф-муҳитдаги ўзгаришлар жараёнларининг кескин тезлашиши туфайли ишлаб чиқариш корхоналари нафақат корхонанинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга оладиган, балки ташқи муҳит билан ўзаро муносабатларларига катта аҳамият берган ҳолда ташқи муҳитга мослашиш қобилиятини шакллантириш орқали самарали бошқарув тизимларини яратишга мажбур бўлмоқдалар.

Корхонанинг самарадорлигини оширишнинг калити бошқарув парадигмасини ўзгартириш ва бошқарув тизимини доимий такомиллаштиришдир. Фаолият самарадорлигини ошириш учун сон-саноксиз воситалар орасида ишлов чиқариш корхоналарида қўлланадиган энг истикболли йўналишлар қаторини ажратиб кўрсатиш мумкин. Бу стратегик бошқарув, бюджетлаштириш, назорат қилиш, инновацион бошқарув ва жараёнга йўналтирилган бошқарувдир.

Жаҳон амалиёти корхоналарда ISO 9001:2015 халқаро стандартлари талабларига мувофиқ сифат менежменти тизимини жорий этиш фаолият самарадорлиги ва рақобатбардошлигини оширишнинг кучли воситаси эканлигининг исботидир. Шу боис, юртимизда сифатли, хавфсиз ва рақобатбардош маҳсулотларини ишлаб чиқаришда маҳсулот сифатига таъсир этувчи хавфли омилларини камайтириш, фаолият натижаларини натижавийлиги ва самарадорлигини ошириш имконини берадиган бир қатор муҳим чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Бу борада, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 21 февралдаги «Ўзбекистон — 2030» стратегиясини «Ёшлар ва бизнесни қўллаб-қувватлаш йили»да амалга оширишга оид давлат дастури тўғрисидаги ПФ-37-сон Фармонида, жумладан «...Янги халқаро стандартларни амалиётга жорий этиш ҳамда 822 та корхонага халқаро стандартлар жорий қилиш орқали экспорт таркибида тайёр ва ярим тайёр маҳсулотлар ҳажмини ошириш...»¹ бўйича муҳим вазифалар белгилаб берилган. Ушбу вазифаларини амалга оширишда, жумладан, халқаро стандартлар талабларига жавоб берадиган ва ривожланган мамлакатлар тажрибаларига асосланган сифат бошқарув тизимларини шакллантириш, жорий этиш ва такомиллаштириш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ўзбекистонда ишлаб чиқариш корхоналари бошқарувида ушбу яхшиланишларни амалга ошириш йўлидаги асосий қадам бу ISO 9000 серияли халқаро стандартлар талабларига жавоб берадиган сифат менежменти тизимларини жорий этишдир.

Менежмент тамойиллари ва уларда шаклланган сифат мезонлари халқаро ҳамжамиятнинг рақобатбардош бизнесни яратишдаги асосий тажрибасини ўзида мужассам этган.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Корхоналар фаолиятини ташкил этиш ва бошқариш, жумладан сифатни бошқариш тизимини такомиллаштириш масалалари кўплаб олимлар томонидан ўрганилган. Жумладан, М.Тошпўлатов, Қ.Шарипов, М.Саидов, О.Аристов, Б.Ахмедов, П.Исматуллаев, И.Икромов, Г.Саматов каби мамлакатимиз ва хорижлик мутахассисларининг чоп этилган асарларида ушбу масала ҳар томонлама ёритилган ҳамда самарали сифат менежменти тизимини шакллантириш асосида корхона бошқарувини модернизациялаш муаммосини ҳал этишга П.Л. Чебишев, А.М. Лепунов, И.Г. Венецкий, А.М. Длин, У.А. Шухарт, Э. Дэминг, А. Фейгенбаум каби машхур олимлар катта хисса қўшганлар.

Тадқиқот ишида ISO 9001:2015 халқаро стандарти талаблари асосида ички ва ташқи ўзгаришлар муҳитида янги имкониятларни яратиш ҳозирдаги функция даражасини ошириш имконият ва ҳолатлари таҳлил қилинди.

Тадқиқот методологияси

Тадқиқот жараёнида таҳлил усуллари, жараёنли ёндашув, кўп ўлчовли маълумотлар таҳлили, жараёнларни бошқаришнинг статистик усуллари, сифатни бошқаришнинг ахборотли моделларидан фойдаланилган.

Тадқиқот таҳлили ва натижалари

Фаолиятнинг турли соҳаларини ҳар томонлама қамраб олишга йўналтирилган ривожланишнинг ҳозирги босқичида сифатни мураккаб, сиғимли, умумбашарий ва кўп хусусиятларга эга бўлган фундаментал категория сифатида узвий тушуниш муҳим ҳисобланмоқда. Ҳозирги кунда унинг қуйидаги жиҳатларини қайд этиш мумкин [14]:

1. Иқтисодий жиҳат энг асосий жиҳатлардан бири ҳисобланади, шунинг учун сифат, сифатни яхшилаш дастурлари соҳасидаги деярли барча қарорлар, сифатни бошқариш чоралари иқтисодий харажатлар билан боғлиқ бўлиб, корхона учун мақбул иқтисодий самарага олиб келса, мантиқан тўғри бўлади. Шу сабабли сифатга аввало энг муҳим иқтисодий категория сифатида қаралади.

2. Техник жиҳат ўзаро боғлиқ хусусиятлар - технологиянинг ривожланиш даражаси ва инсон томонидан яратилган объектлар сифати орқали намоён бўлади.

Бир томондан, илмий-техника тараққиётининг доимий ривожланиши маҳсулот ва хизматлар сифатини оширишга кучли замин яратади. Бошқа томондан, маҳсулот ва хизматларнинг юқори сифати, ахборот ва транспорт алоқа тизимлари ва ҳаёт сифатининг бошқа таркибий қисмлари илмий ва технологик тараққиётни тезлаштириш учун яхши шарт-шароитларни яратади.

3. Ижтимоий жиҳатни ҳам иккита позициядан ҳисобга олиш керак. Атроф муҳитнинг энг муҳим таркибий қисми сифатида юқори сифат, таълим даражаси, интеллектуал ривожланиши ва фаровонлигини ошириш, ижтимоий муҳитга, давлатнинг ижтимоий ҳолатига ижобий таъсир кўрсатади. Шу билан бирга, инсоннинг ижтимоий даражасининг ўзи унинг меҳнати маҳсулотларининг сифатига таъсир қилади.

4. Ахлоқий жиҳат ҳаёт сифатининг билиш сифати ва шахснинг ривожланиши, меҳнат маҳсулотларининг сифати, меҳнатда ўзини намоён қилиш даражаси, меҳнатнинг фойдалилик даражаси каби таркибий қисмларида намоён бўлади.

5. Экологик вазиятнинг кенг тарқалган ёмонлашуви билан экологик жиҳат тобора муҳим аҳамият касб этмоқда. Истеъмолчиларнинг узок муддатли манфаатлари ва фаровонлиги ҳисобига қисқа муддатли эҳтиёжларини қондиришга уринишга асосланган бошқарув стратегиялари бугун ўз мавқеини йўқотмоқда. Харидорлар ҳукуматлар ва саноат тармоқларига босимни кучайтириши ва атроф-муҳитни муҳофаза қилишни яхшилаш учун чоралар кўришлари учун босим ўтказмоқда.

6. Миллий жиҳат атроф-муҳит сифатига қўйиладиган талаблар меъёрларига таъсир кўрсатадиган маълум миллий хусусиятлар билан боғлиқ. У у ёки бу миллатга хос сифат соҳасидаги фикрлаш тарзида намоён бўлади.

7. Сиёсий жиҳат билвосита, маҳсулот ва корхоналарнинг рақобатбардошлиги орқали аҳоли даромадлари даражасига, ишсизлик даражасига ва бошқаларга таъсир қилиши ва шу билан мамлакат ичкарисидаги сиёсий вазиятга таъсир қилиши орқали намоён бўлади. давлатларнинг халқаро мақоми.

Танланган жиҳатлар сифат тушунчаси қанчалик кўп қиррали эканлиги ва ушбу тоифанинг кўп қиррали хусусияти уни талқин қилишнинг мураккаблиги ва ноаниқлигини қандай аниқлаганлиги тўғрисида аниқ тасаввур беради.

Жаҳон амалиёти корхоналарда ISO 9000 серияли халқаро стандартлар талабларига мувофиқ сифат менежменти тизимини жорий этиш фаолият самарадорлиги ва рақобатбардошлигини оширишнинг кучли воситаси эканлигининг исботидир. Ўзбекистон иқтисодиётида бугунги кунда сифат парадигмаси тобора кучайиб бормоқда ва уни бошқарувда фойдаланиш корхоналарга бир қатор афзалликлар беради.

Биринчидан, тобора кенгайиб бораётган иқтисодий интеграция ва мавжуд истиқболлар сифатни халқаро алоқа услуби сифатида ҳамда глобал иқтисодий маконга киришни энгиллаштириш воситаси сифатида сифатни доимий равишда ошириб боришга асосланган бошқарувни талаб қилади.

Иккинчидан, сифат харидорларнинг хоҳиш - истаклари ва талабларига жавоб беришнинг мукамал тизимини таъминлайди, бу эса маркетингнинг асосий принципига самарали риоя қилиш имконини беради-ишлаб чиқарилган маҳсулотни сотиш ўрнига сотиладиган нарсаларни ишлаб чиқариш.

Учинчидан, сифатни доимий оширишга асосланган бошқарув бозор жараёнларини жамиятда талаб ва ўзгаришларга мослаштириш тизимини шакллантиради, бу эса умуман корхонанинг барқарор бўлмаган ташқи муҳитдаги доимий ўзгаришларга нисбатан барқарорлигини, мувозанатини ва мослашувчанлигини сезиларли даражада оширади.

Сифат концепсиясини бошқаришда мавжуд истиқболларни ва потенциал таъсирларни тушуниш орқали деярли барча саноат корхоналари ISO 9001:2015 стандартлари талабларига мувофиқ сифат менежменти тизимларини ишлаб чиқиш, жорий этиш ва сертификатлаш билан чамбарчас боғлиқ бўлган менежментни ривожлантиришнинг янги босқичига, шунингдек, уларнинг келажакдаги ривожланиши ва таркибий қисмини интеграциялашган бошқарув тизимига ўтиши мумкин.

Шунда айтишимиз мумкинки, сифат менежменти тизими бу корхонанинг иккита асосий қуйи тизими фаолиятини мувофиқлаштирувчи, ташқи муҳит билан чамбарчас боғлиқ ва ўзаро алоқада бўлган тизимдир.

Корхонада сифат менежменти тизимининг ўрни "қора кути" тамойили ёрдамида тизим таҳлили асосида тасвирланиши мумкин (1-расм).

1-расм. Корхонада сифатни бошқариш тизимининг ўрни

ISO 9000 стандартлари оиласининг амалдаги нашри менежментга бўлган ёндашувлардаги туб ўзгаришларни акс эттиради ва фаолият тури, кўлами, ҳуқуқий шаклидан қатъи назар, ташкилотлар учун сифат менежменти тизимларини жорий этиш ва ишлашини осонлаштиради. ISO 9000 серияли халқаро стандартлар қуйидаги ўзаро боғлиқ стандартларни ўз ичига олади:

1. ISO 9000:2015 стандартлари сифат менежменти тизимларининг асосий қоидаларини тавсифлайди ва биринчи навбатда корхонани муваффақиятли бошқариш ва унинг ишлашига йўналтирилган сифат менежменти тизимлари учун терминологияни белгилайди.

2. ISO 9001:2015 ташкилот истеъмилчилар ва меъёрий талабларга жавоб берадиган маҳсулотларни тақдим этиш қобилиятини намоён этиши, истеъмилчилар эҳтиёжини қондиришни яхшилашга йўналтирилганлиги учун сифат менежменти тизимларига қўйиладиган талабларни белгилайди. Ушбу стандарт талаблари сертификатлаштириш билан боғлиқ бўлиб, компания бошқарувининг аксарият жиҳатларини қамраб олади.

3. ISO 9004:2015 сифат менежменти тизимининг натижавийлиги ва самарадорлигини ҳал қилувчи кўрсатмаларни ўз ичига олади. Стандартнинг мақсади ташкилотнинг иш фаолиятини яхшилаш, истеъмилчилар ва бошқа манфаатдор томонларни қондиришдир.

Шундай қилиб, ISO 9000 стандартлари оиласи барча манфаатдор томонларнинг талабларига жавоб бериши керак бўлган бутун бошқарув тизими (шунингдек, ушбу тизимдаги маҳсулот ва хизматлар) учун минимал сифат даражасини таъминлайдиган бошқарув тизимининг асосидир.

Сифат менежменти тизимлари учун келишилган стандартлар тўпламини шакллантириш, улар сифат менежменти тизимини ишлаб чиқиш, жорий этиш ва таъминлашга ёрдам беради, шунингдек, барча манфаатдор томонларнинг эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда корхонани доимий равишда такомиллаштириш зарурлигини тан олади.

Сифат менежмент тизимининг натижавийлиги ва самарадорлигини баҳолаш унинг асосий қисмларидан бири ҳисобланади. ISO 9001:2015 сифат менежменти тизимларининг самарадорлигини баҳолаш зарурлигини аниқ белгилайди ва унга қўйиладиган талабларни белгилайди: “Ташкилот сифат менежменти тизимига ишончни таъминлаш учун ўлчов, мониторинг, кўриб чиқиш ва такомиллаштириш жараёнларини белгилаши,

режалаштириши ва амалга ошириши керак, жараёнлар, маҳсулотлар ва / ёки хизматлар белгиланган талабларга жавоб беради.

Амалий ўлчовларнинг самарадорлиги вақти-вақти билан баҳоланиши керак.

Ташкилот сифат менежменти тизимининг ривожланишини ўлчаш жараёнларини белгилаши ва ўрнатиши керак”.

Шу билан бирга, самарадорликни баҳолашни амалга ошириш ва уни амалга ошириш технологияси масаласи очик қолмоқда.

Менежмент тизимларининг самарадорлиги муаммоси ҳар доим илмий тадқиқотларнинг предмети бўлиб келган ва ҳозирда у ҳар қандай ташкилотнинг ривожланиш истиқболлари нуқтаи назаридан ҳаётий аҳамиятга эга бўлган ўта долзарб вазифалар тоифасига ўтди.

Шу билан бирга, у назарий жиҳатдан жуда кам ишлаб чиқилган бўлиб қолмоқда ва амалда жуда кам ўзлаштирилган.

Менежментнинг таниқли назариётчиларидан бири Г.Эмерсон самарадорликни менежментнинг асосий вазифаси деб ҳисоблаган ва праксеология доирасида Т.Котарбинский ва Ж.Зеленевский самарадорлик тушунчасини ташкилот муваффақиятининг марказий омилларидан бири сифатида ишлатишган

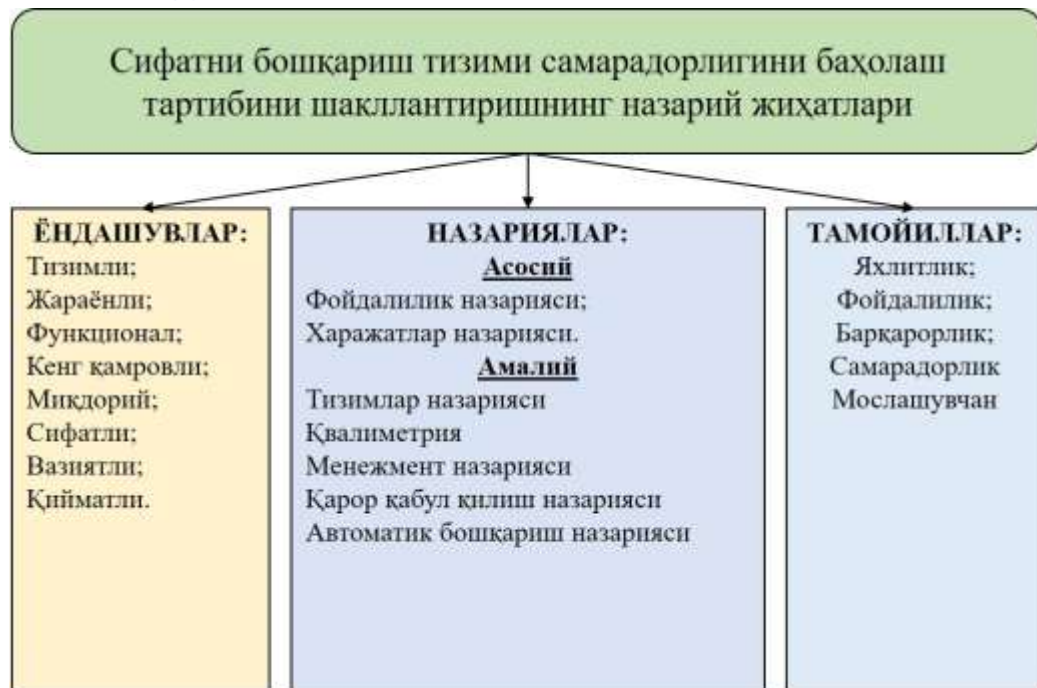
Юқоридаги мулоҳазалар бизни хулоса қилишга имкон беради, самарадорликнинг концептуал аппаратининг кенгайиши корхона фаолиятининг турли жиҳатлари: натижа ва харажатлар, натижа ва мақсадлар, натижа ва эҳтиёжлар, натижа ва кадриятларнинг ўзаро боғлиқлигини акс эттиришга имкон берди.

Кўп ўлчовли концепция сифатида самарадорлик турли хил мезонлар билан белгиланади, бу эса ушбу мезонларни бир-бирига мослаштиришнинг махсус усулларини ҳамда муросага келиш усулларини талаб қилади.

Сифат менежменти тизимларининг самарадорлигини аниқлаш муаммоси уларни амалга ошириш пайтидан бошлаб ўз долзарблигини топди ва саноат корхоналарини бошқариш амалиётида ISO 9000 стандартларини кенг миқёсда қўллаш билан айниқса долзарб бўлиб қолди.

Корхона сифатини бошқариш тизимлари самарадорлигини баҳолаш усулларини яратишнинг асосий назарий жиҳатларини кўриб чиқамиз, бунинг учун биз мавжуд илмий тамойиллар ва ёндашув назарияларининг асосий қоидаларини таҳлил қиламиз.

2-расмда сифат менежменти тизимларини баҳолаш тартибини шакллантиришнинг асосий назарий манбалари кўрсатилган.

2-расм - Сифат менежменти тизимининг самарадорлигини баҳолаш тартибини шакллантиришнинг назарий жиҳатлари

Назарияларни амалий ва асосийга ажратиш сифат менежменти тизимларининг самарадорлигини баҳолаш учун мақсадларнинг турли гуруҳларини аниқлаш имкониятига асосланади:

1. Илмий - ҳар хил объектларни бошқариш назарияси ва методологиясини ишлаб чиқиш, тажрибани умумлаштириш ва тенденцияларни аниқлаш, шунингдек, янги илмий изохлашни талаб қиладиган аниқ қонуният ва қонуниятларни назарда тутати; бутун корхонани бошқариш сифатини оширишнинг ташкилий ва иқтисодий усуллари ва воситаларини ишлаб чиқиш мақсадида сифат менежменти тизимлари самарадорлигини баҳолашнинг амалий жиҳатларини ишлаб чиқиш [17].

2. Амалий - сифатни бошқариш тизимларининг ҳолати ва ривожланишини баҳолашни ўз ичига олади; уларнинг ишлаш самарадорлигига таъсир қилувчи омилларни аниқлаш ва ўрганиш; муаммоли соҳаларни таҳлил қилиш ва уларни йўқ қилиш бўйича тавсиялар бериш; мавжуд сифат менежменти тизимларининг самарадорлигини ошириш ва бошқалар. [19].

Ушбу назариялар сифат менежменти тизимларининг самарадорлигини баҳолашнинг назарий асосланишининг ажралмас элементидир.

Муқобил ечимларнинг устуворлигини микдорий баҳолаш фойда назариясининг постулатларига асосланади ва унинг предмети имтиёзли муносабатларни рақамли мезон билан ифодалашдир.

Афзалликка нисбатан у ёки бу маънода мақбул бўлган алтернативларнинг қуйи қисмини қидиришда ҳар бир муқобил маълум бир рақам - ёрдам дастури билан боғлиқ.

Ҳар қандай иккита алтернатива учун, иккинчисидан афзалроқ бўлиб чиқади, агар биринчи алтернативанинг фойдаси иккинчисининг фойдасидан ошса. Коммунал хизмат назариясининг асосий мазмунини коммунал функция билан кўрсатиш мумкин, ва коммунал хизматнинг ўзи самарадорликни баҳолаш доирасида бошқарув тизими фаолияти барқарорлигининг ўзига хос хусусияти сифатида қаралиши керак.

Қиймат назарияси сифат менежменти тизимларининг самарадорлигини баҳолаш усулларининг ажралмас қисмидир. Ҳозирги вақтда қиймат деганда объектнинг қиймати ва у билан боғлиқ бўлган мулк ҳуқуқининг маълум бир вақтдаги пул ифодаси тушунилади.

Ҳар бир объект маълум бир қийматга эга, бу унинг фойдалилигини, ички ва ташқи контрагентлар олдида қийматини белгилайди. Вазифа объектнинг қийматини ташкил этадиган параметрларини ва уларнинг ўзаро муносабатларини аниқлашдан иборат [17].

Асосий илмий назариялардан ташқари, пайдо бўлаётган функционал муносабатларни таҳлил қилиш ва сифатни бошқариш тизими самарадорлигини баҳолаш учун тузилмани ишлаб чиқиш учун ишлатиладиган бир қатор амалий назарияларни ўрганиш керак.

Сўнгги ўн йилликда маҳаллий ишлаб чиқариш корхоналари сифат менежменти тизимини ишлаб чиқиш, татбиқ этиш ва эксплуатация қилиш бўйича ўз фаолиятини сезиларли даражада кучайтирдилар, бу замонавий технологиялар ва бошқарув усулларини жорий этишга йўналтирилган раҳбариятнинг ички сиёсати ва олиб борилаётган миллий сиёсат билан ҳам боғлиқ.

ISO халқаро ташкилоти веб-сайтидаги маълумотларга асосланиб, дунёнинг 180 дан ортиқ мамлакатларида сифат менежменти тизимлари жорий этилмоқда ва ўз тизимининг халқаро стандартларга мувофиқлигини ихтиёрий равишда тасдиқлайдиган ташкилотларнинг улуши йил сайин ошиб бормоқда. Ўзбекистонда сертификатлар сонининг ўсиш суръати ошиб бормоқда, аммо ривожланган ва ривожланаётган мамлакатлардан кўра оз.

Кўпгина маҳаллий корхоналар таъкидлашларича, сертификат мавжудлиги бизнесда муҳим устунликларни ҳамда тезкор ва самарали ривожланишга имкон беради. Шу билан бирга, таъкидлаш керакки, корхона томонидан сертификатланган сифат менежменти тизимининг мавжудлиги корхонанинг ўз фаолиятини маҳаллий ёки халқаро стандартлар талабларига мувофиқ равишда сифатли ташкил этиш имкониятининг далилидир.

Ушбу потенциал имкониятларнинг амалга оширилиши амалда тасдиқланиши керак ва бунинг учун сертификатланган сифат менежменти тизимини самарадорлигини ошириб, ишчи ҳолатида сақлаш зарур.

Маҳаллий ва хорижий экспертларнинг ҳисоб-китобларига кўра, сертификатни тез олишни ўз олдига мақсад қилиб қўйган корхоналарнинг 60% гачасида тизим кутилган самарани бермаган [30].

Корхоналарда фаолият юритаётган сифат менежменти тизимларининг самарасизлигининг асосий сабабларини таҳлил қилиб, шуни таъкидлаш мумкинки, бу ҳолда ҳар бир олдинги сабаб кейингисининг ҳаракатини оғирлаштирганда, "Домино" эффекти мавжуд (3-расм). Домино эффекти самарасиз ишлайдиган сифат менежменти тизими келажақда катта моддий йўқотишларга олиб келишини аниқ кўрсатмоқда.

3-расм. “Домино” эффекти таъсирида сифат менежменти тизимларининг самарасизлигининг кучайиши

Ишлаб чиқариш корхоналарида мавжуд сифат менежменти тизимининг самарасизлигининг асосий сабаби юқори раҳбариятнинг мақсадли тизимидаги камчиликлар бўлиб натижада бошқарув тизимини яратиш ва ишлашида асосий ролни бажаришдан воз кечишдир.

Бундан ташқари, сифат менежменти тизимини амалга ошириш ва уни доимий равишда такомиллаштириш фақат юқори раҳбарият ташаббуси билан амалга оширилиши керак, бу нафақат тарихий равишда ўрнатилган бизнес юритиш қоидаларини ислоҳ қилишни, балки барча ходимларнинг дунёқарашини ўзгартиришни талаб қилади. Бу кучли маъмурий ресурсни талаб қилади: бош директор ва унинг ўринбосарлари вакили бўлган юқори раҳбарият тизимдаги ўзгаришларга нафақат қизиқиш билдириши, балки уни бошқариши керак.

Маҳаллий раҳбарларнинг аксарияти ҳанузгача сифат менежменти тизими ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар ва хизматлар сифатини назорат қилиш учун ишлаб чиқилган ва ISO стандартлари техник хизматларнинг юрисдикциясидаги соф техник ҳужжатлардир деган фикрда. Бундай нотўғри тушунчалар корхонани барқарор ривожлантириш ва ISO стандартларининг бозор моҳиятини идрок этиш учун бизнес модел сифатида сифат менежменти тизимининг афзалликларига йўл қўймайди.

ISO 9004:2018 халқаро стандартининг талабларига кўра Етакчилик доирасида юқори раҳбарият қуйидагиларни бажариши керак:

а) мақсадлар бирлигига эришиш учун аниқ ва тушунарли усулида миссия, дунё қараш, қадрият ва маданиятни тарғиб қилиш;

б) ташкилотнинг мақсадларига эришиш учун ходимлар жалб қилинган ва содик бўлган ички муҳитни яратиш;

с) юқори раҳбарият томонидан белгиланган мақсад ва йўналиш бирлигини тарғиб қилиш ва сақлаш учун тегишли даражадаги раҳбарларни рағбатлантириш ва қўллаб-қувватлаш.

Доимий муваффақиятга эришиш учун юқори раҳбарият ташкилот ичида етакчилик ва садоқатни намоиш қилиши учун қуйидагиларни бажариши керак:

а) ташкилотнинг ўзига хос хусусиятларини аниқлаш;

б) ишонч ва ҳалоллик маданиятини тарғиб қилиш;

с) жамоавий ўзаро алоқаларни ўрнатиш ва қўллаб-қувватлаш;

д) ходимларни керакли масъулият билан фаолиятни амалга ошириш учун зарур ресурслар, ўқитиш ва ваколат билан таъминлаш;

е) ташкилотнинг барча даражаларида уларни қўллаб-қувватлаш учун умумий қадриятларни, адолатни ва ахлоқий хатти-ҳаракатларни тарғиб қилиш;

ф) керак бўлганда рақобатбардошликни ошириш учун ташкилий тузилмани яратиш ва қўллаб-қувватлаш;

д) индивидуал ва жамоавий равишда ташкилот қадриятларини мустаҳкамлаш;

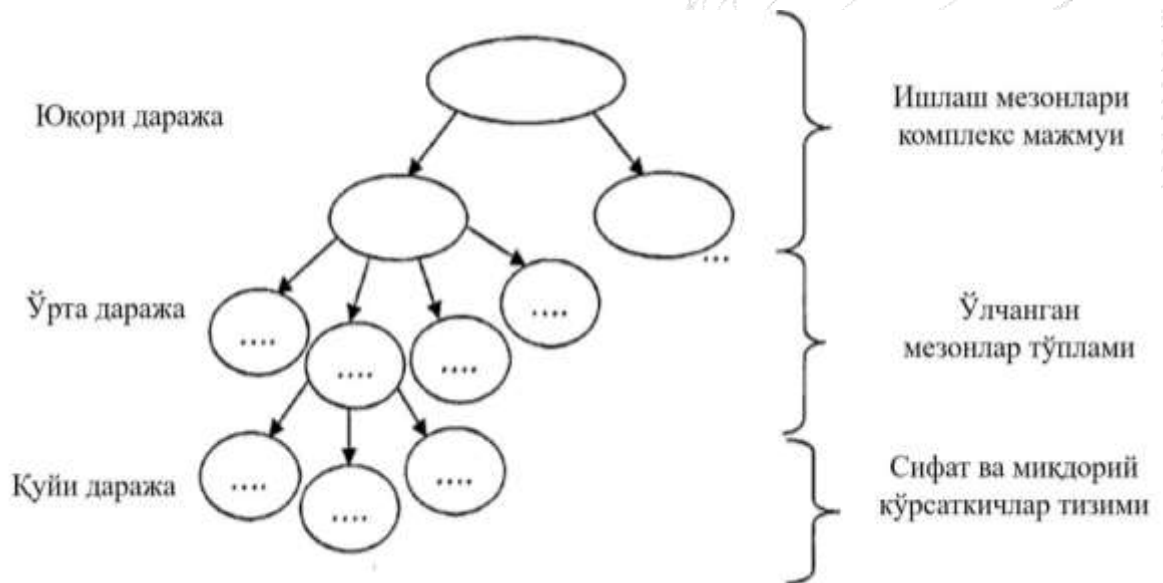
х) агар иложи бўлса, эришилган ютуқлар тўғрисида ташқи ва ички маълумот алмашиш;

и) ташкилотдаги одамлар билан самарали мулоқот қилиш учун асос яратиш, умумий аҳамиятга эга бўлган масалаларни муҳокама қилиш, агар керак бўлса молиявий таъсирларни ҳам;

ж) ташкилотнинг барча даражаларида етакчиликни ривожлантиришни қўллаб-қувватлаш.

Сифат менежменти тизими доирасидаги ушбу вазифалар рўйхати аниқ стратегик хусусиятга эга ва ушбу тизимни бизнес модели сифатида ишлатишга асосланган мунтазам бошқариш етакчига компаниянинг барча манфаатдор томонлари учун фойдага эришишда талабларни мувозанатлашига имкон беради. Айнан етакчи, ҳеч кимга ўхшамаган ҳолда, сифатни бошқариш тизимининг самарали ишлашидан манфаатдор бўлиши керак. Юқори раҳбарият томонидан ишда қизиқиш ва фаол иштирок этиш бўлмаса, тизим таназзулга учраши мумкин.

Сифат менежменти тизимининг самарадорлигини мониторинг қилиш ишлаб чиқилган тизимнинг барча элементларини қамраб олиши керак, яъни бошқарув тизими ва бошқарув предмети учун турли кўрсаткичларда акс эттирилган бошқарув тизимининг самарадорлигини таҳлил қилиш ва баҳолашни ўз ичига олади ва бу кўрсаткичлар ҳам сифатли, ҳам миқдорий хусусиятларга эга. Шу билан бирга, мониторинг 3 даражадаги иерархияга тизимли равишда эга (4-расм):

4-расм. Корхоналар сифат менежменти тизимининг самарадорлигини баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичларининг иерархияси

–“юқори” даража -сифатни бошқариш тизими самарадорлигининг мураккаб мезони бўлиб, унинг оптимал қиймати корхонанинг барқарор ривожланишини барқарор бўлмаган бозор муҳитида таъминлайди.

–“ўртача” даража - сифат менежменти тизими самарадорлигининг субъектив мезонлари бўлиб, у ўз фаолиятининг ички хусусиятларидан келиб чиқади ва бир қатор қатъий кўрсаткичларга эга. Бу даража очик ва унинг мазмуни компаниянинг ўзи томонидан ҳар бир корхонанинг ягоналиги ва тўлиқлик тамойилига асосланган коэффицентлари тизими шаклида белгиланади.

-“қуйи” даража - корхонанинг асосий параметрлари ва имкониятларини акс эттирувчи сифат ва миқдорий кўрсаткичлар тизими.

Ушбу мезонлар ва кўрсаткичлар тизими имкониятларидан фойдаланган ҳолда компания раҳбарияти ўз фаолиятини доимий равишда кузатиб бориши ва ўз ички таҳлилини амалга ошириши, тизимнинг ўзи ва ташқи бизнес муҳити имкониятларини таҳлил қилиши мумкин. Ишлашни баҳолаш мезонларидан юқори раҳбарият томонидан нафақат сифатни бошқариш тизими фаолиятининг хусусиятларини таҳлил қилиш, балки бутун корхонани мақсадли ривожлантириш бўйича кўрсатмалар сифатида ҳам фойдаланиш мумкин. Фаолият сифатини бошқариш тизимини таҳлил қилиш ва баҳолаш ҳақиқий маълумотлар асосида ҳолисона баҳо олиш асосида бошқарувни такомиллаштириш ва корхона самарадорлигини оширишга тизимли ёндашув имконини беради.

Сифатни бошқариш тизими самарадорлиги мезонлари мажмуи унинг икки фаолият соҳаси ва ривожланиш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда шакллантирилади:

1. корхона фаолиятининг эришилган натижаларининг белгиланган мақсадларга мувофиқлик даражасини баҳолаш – “барча манфаатдор томонлар талаблари мувозанати” мезони;

2. бошқарув тизими фаолияти хусусиятларининг корхона фаолияти ва ташқи бизнес муҳитининг объектив талабларига мослик даражасига кўра - "сифатни бошқариш тизими ривожланишининг инноватциялиги" мезони.

Ўз навбатида, ҳар бир мезон корхона фаолиятининг асосий хусусиятларини акс эттирувчи бир қатор мезонларни ўз ичига олади.

"Барча манфаатдор томонлар талаблари мувозанати" мезони қуйидаги субмезонлар оптимал бирлашмасидан топиш ўз ичига қуйидагиларни олади:

- мижозлар эҳтиёжини қондириш (уларнинг умидлари ва сотиб олган маҳсулот ёки хизматларнинг ҳақиқий сифати ўртасида динамик мувозанатга эришиш);

- мулкдорлар ва аксиядорларнинг қониқиши (бизнес рентабеллиги ва корхонанинг барқарор ўсишига эришиш);

- компания кадрларини қондириш (компания фаолиятига кадрлар содиқлигини шакллантириш);

- етказиб берувчилар ва бизнес ҳамкорларни қондириш (аниқ рақобат афзалликларини ўзаро эришиш учун ҳамкорлик доирасида манфаатлар мувозанати);

- компанияни бутунлигича қондириш (компания эҳтиёжлари билан корхона фаолияти ўртасидаги манфаатлар мувозанати).

"Сифат менежменти тизимини ривожлантиришнинг инновациялиги" мезони ҳам самарали сифат менежменти тизими доирасида очиб берилган корхона фаолиятининг инновацион салоҳиятининг барча таркибий қисмларини қамраб олувчи бир қатор субмезонларни ўз ичига олади. Сифатни бошқариш тизими фаолиятида инновацияларнинг асоси, бизнингча:

-маҳсулот янгилиги (янги ёки такомиллашган маҳсулот ва хизматларни ишлаб чиқиш ва ишлаб чиқариш);

-ижтимоий инновациялар (корхонада ходимларнинг ўзаро муносабатларини ўзгартириш);

-техник ва технологик янгиликлар (янги техника технологияларини сотиб олиш, корхонанинг ишлаб чиқариш жараёнларидаги ўзгаришлар);

-бозор янгиликлари (маҳсулотни реклама қилишнинг янги механизмларидан фойдаланиш, маҳсулотлар учун янги бозорларни қидириш);

-ташкилий-бошқарув янгиликлари (ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг янги усуллари ва корхонани бошқариш технологияларидан фойдаланиш).

Сифатни бошқариш тизими самарадорлигини шакллантирувчи мезонлар ва субмезонлар иерархиясининг схематик диаграммаси 5-расмда кўрсатилган.

5-расм. Корхона сифат менежменти тизими самарадорлигини баҳолаш мезонлари ва субмезонлари

Танланган мезонлар ва субмезонлар сифатни бошқариш тизимининг барча элементларини қамраб олади ва унинг фаолияти ва ривожланишининг инновацион хусусиятини ҳар томонлама акс эттиради.

Уларнинг ўзгаришларини кузатиш сифатни бошқариш тизимининг самарадорлигини қисқа вақт ичида таҳлил қилиш, юзага келган муаммоларнинг сабабларини аниқлаш, уларни бартараф этиш чораларини тезда кўриш ва тизимнинг ўзи ва корхонанинг бутун фаолиятини яхшилаш йўналишларини аниқлаш имконини беради.

Кўрсаткичларнинг ўзгаришини кузатиш учун ахборот манбаи корхонанинг ички ҳисоботи бўлиб, ахборот тўплашнинг энг самарали усули фаолиятнинг барча жабҳаларини тизимли кўриб чиқиш ҳисобланади.

“Манфаатдор томонлар талаблари мувозанати” мезони ва унинг субмезонлари доирасида шаклланган кўрсаткичлар гуруҳларининг бир қисмига яқиндан назар ташлайлик.

Сифатни бошқариш тизими самарадорлигини “мулкдорлар ва аксиядорларни қондириш” субмезонига кўра таҳлил қилиш корхонанинг мавжуд стратегиясига мувофик кўриб чиқиладиган тизим доирасидаги фаолиятни ҳар томонлама баҳолашни ўз ичига олади.

Бу гуруҳга тизимнинг ва умуман корхона фаолиятининг такомиллашувини фаолият кўрсатиш ва прогнозлаш хусусиятларини тушуниш учун зарур бўлган миқдорий молиявий ва ноиқтисодий кўрсаткичлар киради. Бу кўрсаткичлар 1-жадвалда келтирилган.

1-жадвал

“Мулкдорлар ва аксиядорларнинг қониқиши” суб мезони бўйича кўрсаткичлар

№	Кўрсаткич	Белгилар	Ҳисоблаш учун формула
1	Асосий маҳсулот турлари бўйича сотув рентабеллиги	$R_{\text{сотув}}$	$R_{\text{сотув}} = \frac{C\Phi_{\text{сотув}}}{Д}$
2	Активларнинг соф рентабеллиги	$R_{\text{соф}}^{\text{акт}}$	$R_{\text{соф}}^{\text{акт}} = \frac{C\Phi_{\text{соф}}}{\text{АКТ}}$
3	Ишлаб чиқариш таннархида сифат харажатларининг улуши	$X_{\text{сифат}}^{\text{ТН}}$	$X_{\text{сифат}}^{\text{ТН}} = \frac{X_{\text{сифат}}}{\text{ТН}}$
4	Мувофиқлик харажатларининг умумий сифат харажатларидаги улуши	$X_{\text{мувоф}}^{\text{сифат}}$	$X_{\text{мувоф}}^{\text{сифат}} = \frac{X_{\text{мувоф}}}{X_{\text{сифат}}}$
5	Сотилган маҳсулотларга капитални қайтариш	K_0	$K_0 = \frac{Д}{\text{АВ}_{\text{ўр}}}$
6	Корхона жорий активларининг айланма коэффиценти	$K_{\text{ай}}^{\text{ЖА}}$	$K_{\text{ай}}^{\text{ЖА}} = \frac{Д}{\text{ЖА}_{\text{ўр}}}$
7	Меҳнат унумдорлиги	$МУ$	$МУ = \frac{Д}{X_{\text{сон}}^{\text{ўр}}}$

8	Асосий турдаги маҳсулотларни ишлаб чиқариш учун ишлаб чиқариш қувватларидан фойдаланиш даражаси	$K_{\text{қувв.фойда}}$	$K_{\text{қув.фойда}} = \frac{M_{\text{и.ч.}}}{Q}$
9	Биринчи тақдимотдан маҳсулот етказиб бериш фоизи	$K_{\text{тақ}}$	$K_{\text{тақ}} = \frac{M_{\text{бир тақ}}}{M_{\text{и.ч.}}}$
10	Муддати ўтган кредиторлик қарзларининг сотиш ҳажмига нисбати	$K_{\text{КҚ}}^{\text{мў}}$	$K_{\text{КҚ}}^{\text{мў}} = \frac{KK_{\text{мў}}}{D}$

Изоҳ: $CF_{\text{сотув}}$ - савдо фойдаси, сум; Д - даромад, сум; $CF_{\text{соф}}$ - соф фойда, сум; АКТ - ўртача актив қиймати, сум; $X_{\text{сифат}}$ - сифат харажатларининг умумий қиймати, сум; ТН – реализация қилинган маҳсулотнинг тан нархи, сум; $X_{\text{мувоф}}$ - жами сифат мувофиқлиги харажатлари (олдини олувчи ва назорат харажатлари), сум; $AB_{\text{ўр}}$ - асосий воситаларнинг ўртача йиллик қиймати, сум; $JA_{\text{ўр}}$ - жорий активларнинг ўртача йиллик қиймати, сум; $X_{\text{сонн}}^{\text{ўр}}$ - корхона ходимларининг ўртача сони, киши; $M_{\text{и.ч.}}$ - асосий маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми, дона; Q - ишлаб чиқариш қуввати, дона; $M_{\text{бир тақ}}$ - биринчи тақдимотдан қабул қилинган маҳсулотлар, дона; $KK_{\text{мў}}$ - тўланадиган муддати ўтган кредит қарздорлик суммаси, сум.

"Ходимларнинг қониқиши" submezoniga ko'ra sifat menejmenti tizimining samaradorligini tahlil qilish ma'lum darajada qoniqish va korxona faoliyatiga jalb qilish uchun xodimlar bilan ishlashni har tomonlama baholashni o'z ichiga oladi. Miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari ro'yxati 2-jadvalda keltirilgan.

2-жадвал

“Ходимларнинг қониқиши” суб мезони бўйича кўрсаткичлар

№	Кўрсаткич	Белгилар	Ҳисоблаш учун формула
1	Ходимларнинг қониқиши	$K_{\text{ходим}}$	Анкета сўровнома
2	Корхонада кадрлар қўнимсизлиги	$X_{\text{қ}}$	$X_{\text{қ}} = \frac{X_{\text{бўш}}}{X_{\text{умум}}}$
3	Иш вақтини ортиқча йўқотиш	$D_{\text{йўқ}}^{\%}$	$D_{\text{йўқ}}^{\%} = \frac{D_{\text{йўқ}}}{D_{\text{режа}}}$
4	Умумий савдо ҳажмида кадрларни тайёрлаш ва малакасини ошириш харажатлари	$X_{\text{ўқ}}^{\text{д}}$	$X_{\text{ўқ}}^{\text{д}} = \frac{X_{\text{ўқ}}}{D}$
5	Бир ходимга тўланадиган ижтимоий тўловлар миқдори	$X_{\text{ишт}}^{\text{ходим}}$	$X_{\text{ишт}}^{\text{ходим}} = \frac{X_{\text{ишт}}}{X_{\text{ўр}}^{\text{сонн}}}$

6	Ходимлар айби билан пайдо бўлган нуқсонлар улуши	$N_{\text{ич.нуқ}}^{\text{ход}}$	$N_{\text{ич.нуқ}}^{\text{ход}} = \frac{X_{\text{ич.нуқ}}^{\text{ходим}}}{X_{\text{ич.нуқ}}}$
7	Корхона ходимиға ўртача иш ҳақи	$ИХ_{\text{ўрт}}^{\text{ходим}}$	$ИХ_{\text{ўрт}}^{\text{ходим}} = \frac{ИХФ}{X_{\text{сони}}^{\text{ўр}}}$
8	Ўқитилган раҳбар ва мутахассисларни ходимларнинг умумий сонига нисбати	$X_{\text{рах.мут}}^{\text{ўқитиш}}$	$X_{\text{рах.мут}}^{\text{ўқитиш}} = \frac{X_{\text{рах.мут}}^{\text{ўқитиш}}}{X_{\text{ходим}}^{\text{ўқитиш}}}$
9	Ҳар бир ходим учун меҳнатни муҳофаза қилиш ва хавфсизлигини яхшилаш бўйича чора-тадбирлар харажатлари	$X_{\text{мех.мух}}^{\text{ходим}}$	$X_{\text{мех.мух}}^{\text{ходим}} = \frac{X_{\text{мех.мух}}}{X_{\text{сони}}^{\text{ўр}}}$
10	Битта ишчи учун ишлаб чиқариш	$И/Ч_{\text{ходим}}$	$И/Ч_{\text{ходим}} = \frac{M_{\text{и.ч.}}}{X_{\text{сони}}^{\text{ўр}}}$

Изоҳ: Корхона ходимларидан сўровнома ўтказиш ҳар бир корхонанинг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, ходимларни қониқибсининг асосий омилларини акс эттирувчи махсус ишлаб чиқилган анкета ёрдамида амалга оширилган.

$X_{\text{бўш}}$ - ўз хоҳиши билан, прогуллар ёки бошқа қоидабузарликлар сабабли ишдан бўшатилган ходимлар сони, ходим; $D_{\text{йўқ}}$ - иш вақтини йўқотиш давомийлиги, соат; $D_{\text{режа}}$ - режалаштирилган иш вақти, соат; $X_{\text{ўқ}}$ - ходимларни ўқитиш ва малакасини ошириш харажатлари, сўм; $X_{\text{ижт}}$ - корхонада ижтимоий тўловлар миқдори, сўм; $X_{\text{ич.нуқ}}^{\text{ходим}}$ - корхона ходимларининг айби билан ички нуқсон суммаси, сўм; $X_{\text{ич.нуқ}}$ - корхонада ички нуқсоннинг умумий ҳажми, сўм; $ИХФ$ - йиллик иш ҳақи фонди, сўм; $X_{\text{рах.мут}}^{\text{ўқитиш}}$ - ўқитилган раҳбар ва мутахассислар сони, ходим; $X_{\text{ходим}}^{\text{ўқитиш}}$ - малака оширишдан ўтган корхона ходимлари сони, ходим; $X_{\text{мех.мух}}$ - корхонада меҳнатни муҳофаза қилиш ва хавфсизликни таъминлаш бўйича тадбирнинг умумий харажатлари, сўм.

Корхона фаолияти кўп функцияли ва кўплаб манфаатдор томонлар томонидан кутилган мақсад бўлганлиги сабабли, сифат менежменти тизимининг самарадорлиги стратегик кўрсаткичлардан фойдаланган ҳолда кўп мезонли тарзда баҳоланиши керак.

Мезонлар, субкритериялар ва кўрсаткичларнинг иерархик тизими асосида сифат менежменти тизимининг самарадорлигини мониторинг қилиш, таҳлил қилиш ва баҳолаш ишлаб чиқариш корхоналарини бошқариш самарадорлигини ошириш ва модернизациялашни таъминлайдиган асосий жараёнларни қамраб олади.

Хулоса

Ишлаб чиқариш корхоналарида сифат бошқарув тизимининг самарадорлигини ўрганишнинг илмий ва амалий аҳамияти шунда-ки, татбиқ этилаётган сифат менежменти

тизимлари фақат сифатга нисбатан бошқарувнинг куйи тизими сифатида эмас, балки бутун тизим сифатида кўриб чиқилиши кераклиги, истеъмолчилар ва бошқа манфаатдор томонларнинг талабларига жавоб беришга қаратилган бозор муносабатлари муҳитида рақобатбардош афзалликларни таъминлаш ва қўллаб-қувватлаш имконини беради.

Ҳозирда сифат менежменти тизимини татбиқ этган кўплаб корхоналарда юқори раҳбарият унинг хусусиятларини батафсил ўрганиш ва ноёб потенциалидан тўлиқ фойдаланиш имкониятига эга эмас. Сифат менежменти тизимининг самарадорлигини мониторинг қилиш ва унинг имкониятларини баҳолаш натижасида олинган ҳақиқий маълумотларни таҳлил қилиш бўйича амалий ечимлар ва тавсиялар менежментни модернизация қилиш ва сифат доирасида корхона фаолиятини ривожлантиришнинг стратегик йўналишини танлаш учун асос бўлиб хизмат қилади.

REFERENCES

1. 2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида. Т.: 2022 йил 28 январь, ПФ-60-сонли Фармони.
2. Ўзбекистон республикаси инвестициялар ва ташқи савдо вазирлиги ҳузуридаги ўзбекистон техник жиҳатдан тартибга солиш агентлиги фаолиятини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида. Т.: 2021 йил 2 июнь, ПҚ-5133-сонли Қарори.
3. Техник жиҳатдан тартибга солиш, стандартлаштириш, сертификатлаштириш ва метрология тизимларини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида. Т.: 2018 йил 12 декабрь, ПҚ-4059-сонли Қарори.
4. “Сертификатлаштириш тартиботларини ва сифат менежменти тизимларини жорий этишни такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори. Т.: 2011 йил 28 апрель, 122–сон.
5. O'z DSt ISO 9000:2015. Системы менеджмента качества. Основные положения и словарь.
6. O'z DSt ISO 9001:2015. Системы менеджмента качества. Требования.
7. O'z DSt ISO 9004:2014. Управление с целью обеспечение устойчивого успеха организации. Подход на основе менеджмента качества.
8. O'z DSt ISO 19011:2019. Руководящие указания по аудиту систем менеджмента.
9. Исмагуллаев П.Р., Ахмедов Б.М., Матякубова П.М., Хамрокулов Ғ.Х., Тураев Ш.А. Сифат менежменти тизими ва уни сертификатлаштириш: Дарслик - Тошкент 2014. - 550 б.

10. Мамажонов А.А., Жўраев З.Б., Хамдамов Б.Р. Автомобилсозликда маҳсулот ишлаб чиқаришни келишиш. Монография // Андижон: Хаёт нашриёти –2020. –184 б.
11. Itay Abuhav ISO 9001:2015 -A Complete Guide to Quality Management Systems. Taylor & Francis Group, 2017. – 444 p.
12. Abdul Razzak Rumane Quality Management in Construction Projects. Second Edition. Taylor & Francis Group. 2018. – 578 p.
13. Robin Kent Quality Management In Plastics Processing. Strategies, targets, techniques and tools. Elsevier Ltd. 2016. – 372 p.
14. Trofimova M.S., Panov A.Yu. Technique for analysis of defects of products machine building according to IATF 16949:2016 standard requirements. Journal of Physics: Conference Series. 2019.
15. Xakimov, D. V., Isroilova, S. X., Alikhanov, E. J., Zayliddinov, T. A., & Ergasheva, G. E. (2020). Product Quality Control at Engineering Enterprises. International Journal of Advanced Research in Science, Engineering and Technology, 7(2), 12843-12848.
16. Khakimov D., Nosirova N. Analysis of the possibility of production processes based on modern methods //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2023. – T. 376. – C. 02016.
17. Khakimov D. et al. Improvement of the Quality Management System at Machine-Building Enterprises and Analysis of Its Efficiency //International Scientific Conference Fundamental and Applied Scientific Research in the Development of Agriculture in the Far East. – Cham : Springer Nature Switzerland, 2023. – C. 719-728.
18. Khakimov D. V., Turgunov B. M., Muminov N. S. Development, provision and management of product quality in Jsc «Jizzakh Battery Factory» //Acta of Turin Polytechnic University in Tashkent. – 2018. – T. 8. – №. 2. – C. 112-116.
19. Xakimov D., Rajabov D. APPLICATION OF FUNCTIONAL-VALUE ANALYSIS IN PRODUCT QUALITY ENHANCEMENT //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 7. – C. 491-498.
20. Xakimov D., Rajabov D. THE ROLE OF THE QUALITY MANAGEMENT SYSTEM IN THE PRODUCTION ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 7. – C. 499-509.
21. Abdurakhmonov O., Khakimov D. RISK MANAGEMENT IN MANUFACTURING ENTERPRISES //Central Asian Journal of Economics and Management. – 2023. – №. 2. – C. 04-06.
22. Khakimov D. V., Turgunov B. M. Product Quality Management in the Machine-Building Enterprise.